

Och arme!

Armoede is armoede. Zowel in cultureel en maatschappelijk opzicht als in materieel opzicht. Armoede is een chronisch gebrek aan geld, natuurlijk, maar armoede moet ook in de context van de samenleving worden begrepen. 'Ik heb honger' zei ik als kind, rond een uur of zes 's middags, tegen mijn moeder en trok daarbij een pijnlijk gezicht en wreef ostentatief over mijn buik. 'Honger, manneke, hebben ze in

Afrika', was haar antwoord 'jij hebt trek'. Zo is het ook met armoede. Armoede kennen ze in de derde wereld, niet in Nederland, is een veelgehoorde reactie als het begrip armoede in Nederland ter discussie wordt gesteld.

Ik ben het daar niet mee eens, wel met mijn moeder, zeker. In Nederland bestaat wel degelijk armoede. Van armoede spreek je volgens mij ook, wanneer je onvoldoende geld hebt om normaal aan het maatschappelijke leven deel te kunnen nemen. Het maatschappelijk leven zoals dat in ons welvarende land gebruikelijk is. Als je de pech hebt om arm te zijn of te worden dan word je gemarginaliseerd en gekleineerd. Je wordt buitengesloten, want deelnemen kun je onvoldoende. Je hebt vaak ook wel wat anders aan je hoofd, al was het maar de constante gedachte aan hoe nu weer de eindjes aan elkaar te knopen. Mensen zien je als een 'loser', je hoort er niet bij en dat heb je volgens velen aan jezelf te wijten. Niet zeuren, had je beter je best moeten doen: hand ophouden. De voedselbank kan je helpen of de kledingbank of de schoenenbank en anders het Leger des Heils. Goedbedoelde liefdadigheid, helaas noodzakelijk, waar we in wezen niet blij mee zouden moeten zijn.

George Orwell, een van de grootste auteurs van de twintigste eeuw, leefde jaren in armoede. Hij schreef er een prachtig boekje over: *Down and Out in Paris and London* (1933). 'Het eerste wat je ontdekt is de eigenaardige laagheid van armoede', schreef hij. 'Je dacht dat het simpel zou zijn, maar het is extreem complex. Je dacht dat het verschrikkelijk zou zijn, maar het is slechts miserabel en saai.' Hij wees vooral op de essentie van armoede: 'Het vernietigt de toekomst, omdat alleen het overleven in het hier en nu rest'. En hij verwonderde zich erover hoe 'mensen aannemen dat ze het recht hebben tegen je te preken zodra je inkomen onder een bepaald niveau is beland'. De Britse schrijver George Gissing (1857) formuleerde armoede als volgt: 'Geld is een grote versterker van zelfrespect. De armoede heeft de mens slechter gemaakt dan hij van nature is. De armoede heeft op vrijwel iedereen dat effect.' Zowel de ene als de andere George kende armoede aan den lijve. Ze leefden in schamele leefomstandigheden en zijn niet oud geworden. Een vooruitzicht dat de hedendaagse armen statistisch gezien en in vergelijking met hun rijkere medemens ook wacht. De twee schrijvers hadden een grote afkeer van de welgedane maatschappelijke middenklasse, die neerkeek op de armen en verdrukten. Is er veel veranderd sinds de Georges leefden?

Het handje ophouden is in een eigentijds jasje met digitale knopen gestoken. Er is een dik en taai web gecreëerd waarin je gevangen zit als een vleugellamme vlieg. Een web aan betuttelende en zelfs denigrerende regels. Een web dat mensen vasthoudt in armoede. Het produceert afhankelijkheid. Als je werk hebt dan draait het om het bewijzen van je talenten, maar aan het loket van de sociale dienst draait het alleen maar om je gebreken. Keer op keer moet je bewijzen dat je kans op een baan klein is of je ziekte en gebrek erg genoeg zijn, want anders word je gekort, krijg je straf. Altijd hangt als een zwaard van Damocles de dreiging boven je hoofd van een nog diepere val in armoede. Een complete papierwinkel waarmee met gemak het gemeentehuis van een gemiddeld grote gemeente behangen kan worden, is je deel. Er vloeit bijna net zoveel inkt als er thuis stilletjes tranen vloeien. Het begint met een indringend tweegesprek in een bedompt glazen kamertje, de felle lamp op je gezicht gericht, ontbreekt nog net. Daarna volgt een diepgaand onderzoek of je wel alles en juist hebt verteld, want je wordt bij voorbaat gewantrouwd. Vervolgens nog eens formulieren invullen, vergaderen in het teamoverleg 'uitkeringen en andere kwalen', bezwaar, beroep overleg, soms zelfs mediation door een eigen ambtenaar van de gemeente, scan, doorlichten middels het koppelen van bestanden, uitzoeken, recherche, formulier, vergadering, onderzoek, nog eens bezwaar, beroep, toelichten, en opnieuw beoordelen en zo voort en zo verder. Een peperdure, tijdrovende en vernederende machinerie.

'Het overwinnen van armoede is geen kwestie van liefdadigheid, het is een kwestie van rechtvaardigheid. Net als slavernij en apartheid is armoede niet natuurlijk. Het is door mensen veroorzaakt en kan worden overwonnen en uitgeroeid door de daden van mensen', aldus een van de grootste leiders van de afgelopen eeuw, Nelson Mandela (1918-2013). Een dure plicht dus, die zelfs in onze Grondwet is neergelegd: De bestaanszekerheid der bevolking en spreiding van welvaart zijn voorwerp van zorg der overheid (artikel 20 lid 1).

Werk is de makkelijkste weg uit armoede. Dat moet er natuurlijk wel zijn en het moet passen bij je interesses, vaardigheden en talenten. Lijkt me simpel, want dan krijg je de beste resultaten.

Een oplossing is er volgens mij ook: het onvoorwaardelijke basisinkomen en een banengarantie. Dit laatste staat min of meer in de Grondwet: Bevordering van voldoende werkgelegenheid is voorwerp van zorg der overheid (artikel 19 lid 1).

Weg uit de miserie door mensen perspectief te bieden, want dat is wat er vaak ontbreekt. Perspectief op een respectabele toekomst, het weer als volwaardig burger deel uit kunnen maken van de maatschappij. Meer is er niet nodig en anders blijft het armoede met de armoede. In onze bijzonder welvarende maatschappij zouden we ons daarvoor moeten schamen. En het bespaart niet alleen veel ellende maar ook een hoop geld. In een volgende column meer daarover

Gijs van Elk, voorzitter CRR